

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ХУДОЖНІЙ АСПЕКТ

У статті йде мова про особливості стратегії розвитку літератури на національній основі, що реалізована І.Нечуєм-Левицьким теоретично та у власних творах.

Ключові слова: *реалізм, романтизм, архетип, національна ідентичність, ментальність, психологічний тип.*

Для діячів нової української літератури репрезентувати своє бачення базових принципів і форм розвитку рідного письменства тільки у форматі художніх текстів недовго вважалося способом повним, достатнім, а тому й переконливим.

Пошук відповідних національній літературній традиції жанрово-стильових, ідейно – тематичних та образних систем вимагав суто фахової дискусії, умов для якої в першій половині XIX ст. ще не було. У ті перші десятиліття становлення нової української літератури все необхідне і програмове для українського автора могло бути зауважене (зрозуміло, для початку на рівні теоретичних засад суто романтичної естетики – Я.В.) у передмовах чи післямовах до кількох виданих власних творів, одиничних збірок чи альманахів та ще й на сторінках листів до друзів, видавців, а останнє, нагадаємо, є цілком приватним форматом і, за визначенням, у переважній більшості випадків не може мати широкого сегменту впливу.

Доволі швидко сформувалося усвідомлення того, що відсутність національної критики та періодичних видань не може стати на заваді не тільки прагненню, а й чіткому усвідомленню нагальності якісної зміни художньої парадигми через паралельне розгортання фахової полеміки щодо сутнісних параметрів сучасної літератури.

Літературну дискусію 1873-1878 фактично розпочав М.Драгоманов рядом своїх статей і, насамперед, дослідженням «Література російська, великоруська, українська і галицька». Саме ця праця (не забуваємо деяку провокаційність і, одночасно, багатозначність епіграфа, що запропонував автор – Я.В.) стала приводом для О.Кониського, В.Барвінського, І.Нечуя-Левицького та ін. озвучити своє власне розуміння способів вирішення ряду власне мистецьких та відповідних їм ідейно-теоретичних, філософських, морально-етичних проблем, щонайтісніше пов'язаних із мистецтвом слова на тому етапі розвитку літератури.

Не менш важливим було те, що учасники полеміки змогли в належному обсязі аргументовано артикулювати ті надважливі принципи, які, на погляд кожного із них, мали бути визначальними. Дискусія багато чого змінила в тодішньому уявленні про стан і перспективи української літератури, не дивлячись на те, що більшість статей друкувалися в Галичині, а не в Російській імперії, а тому розраховувати на широкий діапазон відгуків навряд чи випадало.

Усвідомлення того, що український автор, який у власних творах відкриває те, що згодом звично означатимуть як «багатогранний світ національного буття», може мати й власне уявлення про те, як саме можна писати і якими естетичними та ідейними настановами слід керуватися, співпало не лише з першими надрукованими творами І.Нечуя-Левицького шістдесятих років XIX ст., а й з його теоретичними роздумами і висновками на основі власного досвіду у наступних сімдесятих – вісімдесятих роках, що і знайшло відображення у праці «Сьогочасне літературне прямування» (1878-1884).

Не менше важить й те, що перед самим автором та його сучасниками вже чітко виокреслилися такі нові художні перспективи, про які в попередні десятиліття більшість навіть не могла мріяти, адже найталановитіші автори усвідомлювали, що окрім загального обов'язку культурної та освіченої людини, – і тим паче письменника, – перед зневаженою нацією та рідним краєм, попри шляхетний обов'язок захисту прав т. зв. маленької людини, у них ще є невід'ємне право митця бути собою у творчості та й лишатися собою навіть попри незрозуміння чи несприйняття того права колегами, критиками і читачами.

Направду, якщо пригадати літературну ситуацію вже середини XIX ст., то одні автори були переконані, що треба писати про народ, інші – для народу, треті намагалися це поєднати, при тім будучи не особливо відмінними один від одного у тематиці та проблематиці і тим паче помітно особливими за стилем.

Ряд письменників, імена яких сучасному не фаховому загалу продовжують бути маловідомі, мали таки, хоч і не чисельну, але свою читацьку аудиторію. Природним було тоді для них і їхніх читачів сприймати народ як істинне джерело традиційних духовних цінностей, що сформувалися і збереглися у середовищі мирних селян-хліборобів та славних козаків, які вийшли з тієї ж таки сільської громади. Така домінанта в рецепції цілком закономірна і жодних заперечень викликати не може.

Проблема полягала у іншому: найчастіше писали саме про українське село, при цьому доволі поверхово і приблизно знаючи справжнє життя цього люду, основні чинники життя громади та й взагалі специфіку міжособистісних взаємин у селах, містечках і містах. Одначе, повторюємо, загальний демократизм мислення та орієнтація на реалізм виводили найталановитіших

серед авторів на певну нову висоту не лише через «дух часу», а й через свідоме або підсвідоме наслідування настанов Шевченка, звернених у першу чергу до представників національної еліти, – віддавати власний інтелектуальний та духовний потенціал на благо цього ж багатостраждального народу. Не для всіх навіть через десятиліття по смерті Шевченка було очевидним, що ця висока і поважна мета не може бути єдиною вартісною настановою для митця в творчості.

І. Нечуй-Левицький уже в перших своїх творах 60-х рр. XIX ст. продемонстрував принципову відмінність власного художнього мислення. По-перше, він свідомо розширив образний діапазон, створивши колоритні образи і різноманітні типи селян і найманих робітників, міщан, чиновників, посесорів, представників польського і українського панства та духовенства. По-друге, він принципово змінив і ускладнив проблемно – тематичне наповнення української літератури. По – третє, він спостеріг у реалізмі як методи ті принципи, що дали йому можливість у різножанрових творах проявити себе не лише уважним обсерватором, а й стати у підсумку, не лише, як вважав І.Франко, «коლოსальним, всеобіймаючим оком України», «великим артистом зору», а, найперше, одним із найпоказовіших національно означених прозаїків. Необхідно зауважити ще й інші новації, як, наприклад, перехід до об'єктивно-епічної манери оповіді, що у царині української прози давно вже відбулося, якби письменники не були скуті цензурними заборонами та офіційними перепонами.

Але найважливіше із написаного письменником, на наш погляд, все-таки у рази переважає перераховане і перше, і друге, і третє, оскільки класиком літератури він став через те, що був, наголошуємо, виразно національним митцем і саме з висоти такої системи ідейно-естетичних координат спромігся досягнути усю важливість і перспективу психологічного начала в контексті саме реалістичного мислення.

Зокрема, і досі традиційним вважається твердження, що в «Кайдашеві сім'ї» І.Нечуй-Левицький виписав типові українські національні характери. На наш погляд, він насамперед виписав точні психологічні типи. Це стало можливим тому, що він протягом усього творчого буття був прицільно зосереджений на досягненні не лише особливостей народної вітальності, національного менталітету, а й типових та індивідуальних специфічних особливостей людської психології взагалі. Просто уважне читання його творів, адекватна рецепція його концептуальної праці «Сьогочасне літературне прямування» переконають ще й у тому, що І.Нечуй-Левицький ніколи не відділяв власних художніх принципів від наукової складової у процесі творчості й це позначилося на принципах характерології, на необхідному підкресленні

національних чинників етнотипу. Така авторська стратегія образотворення сприяла витворенню із талановитого «побутописателя» не лише видатного національного письменника, а й письменника європейського рівня.

Дуже швидко популярним автором він став ще й тому, що не лише знав і досліджував український фольклор і міфологію, народну мову як науковець, через те що це було на часі (особливої уваги заслуговує його праця «Світогляд українського народу від давнини до сучасності», 1868 року – *Я.В.*), а тому, що враховував та творчо інтерпретував знане, постійно поновлюючи та поглиблюючи різнорівневу інформацію. Тому все написане цим прозаїком та теоретиком свідчить, що він цілком усвідомлював: у центрі літературного твору має стояти Людина із істинними своїми почуттями, переживаннями та пристрастями, роздумами та переконаннями, і, звичайно ж, ідеалами.

Уже перші надруковані у Львові художні твори І. Нечуя продемонстрували, що щойно нами зауважене не є пафосним перебільшенням, оскільки як драматичний любовний трикутник в основі фабули, так і антагоністичність характерів головних героїнь Ганни та Марини у «Двох московках» були і лишаються універсальними образними матрицями у мистецтві слова багатьох періодів літератури. Вони не можуть не привертати до себе увагу читачів саме через акцент на внутрішніх переживаннях героїнь, пов'язаних із природним жіночим прагненням відбутися в коханні. Драму невідбуття долі автор не просто ускладнив, а підніс до вищого рівня тим, що зробив акцент на більш вагомому – особливостях їхньої натури, себто на здатності жіноцтва забувати про свої особисті бажання, очікування чи образи у шляхетному почутті співпереживання, співчуття ближньому. Благодетство і самозречення Ганни як матері та Марини як подруги трактуються письменником як найвищі прояви людського духу.

Так само на перший погляд маргінальний головний герой другого надрукованого оповідання І.Нечуя-Левицького «Рибалка Панас Круть» поступово розкривається перед читачами як ледь не ідеальний романтичний герой, який не зміг у житті досягнути особливих успіхів, тому що не здатен був йти на принизливі компроміси, натомість навчився в житті достойно програвати, бо відчував себе захищеним, пізнавши ціну справжньому щастю через розуміння і підтримку в родині. Саме через це після смерті коханої жінки він живе лише спогадами, чекаючи на зустріч із дружиною у кращому житті, перекриваючи допоки свою самотність щоденною пиятикою.

Головний герой повісті «Микола Джеря» вражає чітко означеним прагненням волі. В основі такої життєвої стратегії відчувається генетично успадковане прагнення внутрішньої свободи, яке стало осердям усіх його дій та вчинків, дало сили завжди ставати на бік правди і справедливості. Це герой, для якого

поняття гідності та честі не є абстракціями. Такий образ є архетипним і має достатньо аналогів: світова література від доби античності до наших днів має цілий пантеон таких героїв, що, можливо, й дало підстави І. Франкові назвати Миколу Джерю одним із «світлих лицарських типів українських».

У кожного значущого митця в творчості є те, що можна означити як наріжний камінь. І. Нечуй-Левицький не є виїмковим явищем. Тим паче він дав переконливе роз'яснення своєї позиції у багатьох теоретичних розробках і, насамперед, у вже заявленій праці «Сьогочасне літературне прямування», продемонструвавши, що є не лише літературотворцем, а й літературознавцем.

Цю працю вперто не передруковували в радянський час, на противагу праці М. Драгоманова, якій таки знайшлося місце в його багатостраждальному і так довго очікуваному двотомнику. Тези із цієї праці без кінця і краю цитували у тодішніх підручниках історії української літератури та профільних монографіях. Думки ж багатьох опонентів М. Драгоманова, і серед них найперше І. Нечуя-Левицького, літературознавці та критики вимушені були ганити заочно, переконуючи читачів у хибності багатьох думок письменника і насамперед ідеї відмежування української літератури від російської та запереченні самого принципу протиставлення цих літератур. Звинувачували письменника, як було тоді прийнято, в популяризації «націоналістичних ідей», не особливо переймаючись тим, чи відповідає це твердження дійсності. Розрахунок був доволі простим: у більшості читачів, віддалених від центральних архівів та бібліотек, не було можливості прочитати статтю І. Нечуя-Левицького в оригіналі і самостійно дійти висновків.

Та більш «дивним» є те, що після 1991 року цю теоретичну роботу письменника видали тільки кілька разів та й то з величезними скороченнями (інколи до 40 сторінок, як, наприклад, у хрестоматії «Історія української літературної критики та літературознавства», 1998 року видання – Я.В.), знову позбавивши читачів елементарної можливості переконатися у істинності, аргументованості чи навпаки хибності спостережень і висновків І. Нечуя-Левицького, особливо тоді, коли він відкоментовує не лише «теперішнє прямування великоруської літератури», зокрема аналізуючи твори Толстого, Тургенева, Гончарова, які писали про вищу великоруську верству, в якій, на думку І. Нечуя-Левицького, українське панство жодною мірою не пізнає себе. Тут таки письменник зробив огляд типів українського панства, зауваживши відчутну різницю в ментальності між представниками цієї верстви в різних регіонах України і, одночасно, звертає увагу на набагато вищий рівень «просвіченості» української верхівки, в порівнянні із російською: «Звернемо увагу на те, що Херсонська чи Полтавська губернія пренумерує по 240 примірників «Вестника Европы» та «Русской старины», а щиро великоруські губернії

Ярославська, Владимирська тільки по 45 прим., а такі дорогі журнали пре-
нумерує більше панство, ніж середня верства» [2, 38].

Зауважує І.Нечуй-Левицький ще й інше, також показове: «...зате воно
(українське панство – Я.В.) вивихнуло в других відносинах, далеко поваж-
ніших, – в національних: воно дуріє, хоч-не-хоч, од кацапоманії. Ця виви-
хнутість далеко шкідливіша для краю... одрізнила дуже далеко панство від
народу, вбила в ньому український патріотизм, зробила його безособистим і
апатичним в політичних стосунках, – словом сказати, зробила з його ні рибу,
ні м'ясо, ні Богові свічку, ні чортові кочергу» [2, 39].

Відкоментовуючи твори Островського, Щедрина, обох Успенських, Ре-
шетнікова, Потехіна та ін. український прозаїк спостерігає також принципо-
ву ментальну різницю українського та російського міщанства.

На прикладі багатьох творів російських авторів, зокрема, «Подлиповцы»
Решетнікова, «Рыбаки» Григоровича, «Растряевой улицы» Г. Успенського І.
Нечуй-Левицький, цитуючи ті твори, знову підтверджує спостережену ним
духовну, культурну відмінність росіян і українців.

Справедливо зауважує також, що Григорович, Тургенєв писали «тільки
ради народу, а не для народу» [2, 54] і стверджує, що ці твори – національні,
але не народні, бо в них немає живої мови великоруських селян з її ідіома-
ми, ліричними та епічними формами. Протиставляє таким творам І.Нечуй-
Левицький українські тексти Котляревського, Гулака-Артемівського, Квіт-
ки, Марка Вовчка, які «дишуть життям та правдою» [2, 52].

Деякі свої думки автор постійно повторює через те, що вважав їх тоді
ледь не абсолютотом, як наприклад, тезу про тотальну високу духовність,
порядність та загалом м'якість натури й доброту українців, що, на жаль, є
реальним перебільшенням, якщо спостерігати життя і хоча б що-небудь у
ньому розуміти. Однак у порівнянні українського характеру з типом ро-
сійського народного характеру, відображеного саме у літературі, не складно
пристати до висновків письменника, дякуючи цитованим яскравим сценам,
монологам та діалогам, що він наводить із п'єс Островського: «Свои люди –
сочтемся», «Бедность не порок», комедії «Семейная картина». Це тверджен-
ня стає наразі все більш і більш очевидним, оскільки підмічається та уви-
разнюється якраз те, що сільська та міська спільнота насправді успадкувала
від найдавніших часів і що вона зберегла: «... в народній великоруській сім'ї
батько цар, а його жінка, сини, дочки невістки, онуки – то його піддані, його
кріпаки... Всі вони без волі, без права, як раби. Звідтіль виходить той страш-
ний сім'яний деспотизм у міщан в Москві. Їх релігійність так само націо-
нальна великоруська, як у старообрядців чи розкольників: вона вся основана
на обряді, на букві, на зверхності, вона не має в собі нічого морального. Каже

ж великоруська приказка: «Мужик перекрестится, а потом зарежет». Од того страшного деспотизму виходить те дике самодурство, той гніт, те звірство, чисто татарське, що проявляється у великоросів не в одних купцях» [2, 43].

Духовний розквіт українського народу, як вважає І.Нечуй-Левицький, не може бути наслідком тільки давнього цивілізаційного впливу Візантії, а згодом Європи через Польщу. Високий рівень освіти, фундаментальність моралі, вище розуміння прав особистості – от чинники, що сприяли становленню національного характеру саме українців, – це постійно підкреслює у своїй творчості та у своїх наукових студіях письменник. Про це треба обов'язково писати, а тому виголошує він своє відоме: «Нам треба свого Островського» [2, 44].

Окремої уваги заслуговують спостереження письменника щодо типів інтелігентів у російській та українській літературі. Образ Базарова у Тургенєва дає привід І. Нечую-Левицькому замислитися над рядом відмінностей, а саме: «Українофіли не одкидали естетики, не сміялися над чуттям, не одкидали штуки й поезії вже по своїй натурі, зроду естетичній, а ще до того вони були народовці і націонали...», «... не дивилися на жінчину, як на «богате тело», бо в їх жив природний дух народної поезії, одухотворявший дівчину і її кохання...», «...стояли за реальну просвіту» [2, 59].

Ми вирізняємо ці твердження письменника, бо саме такими, відповідно до задуму автора, мали постати деякі з провідних героїв його наступного роману «Хмари» і, особливо, повісті «Над Чорним морем». У цих текстах, поряд із вище зауваженим, зауважено багато інших актуальних проблем. Спостережено і вади, і недоліки української інтелігенції, але, будемо відверті, І. Нечуй-Левицький, звичайно ж, дбає не про створення якогось негативного образного кліше українського інтелігента. Такі, а не інакші образи інтелігентів у його творах з'явилися в процесі осягнення автором того, як треба відтворювати риси певного психотипу у творі. Тому, у результаті, І. –Нечуй-Левицький є художньо переконливим у своїх роздумах щодо висоти чи навпаки недосконалості чи слабкості того чи іншого свого персонажа.

І.Франко у статті «Ювілей Івана Левицького» писав: «...Левицький був у важку, войовничу, заогнену пору тим, чого в таку пору і найрозумніші не розуміють – був артистом, творцем живих типів і більш нічим» [4, 372].

І. Нечуй-Левицький мав абсолютну рацію – без врахування національних ментальних рис при характеротворенні письменник як мінімум рокований на штучність та умовність того чи іншого образного концепту. Він полишить дужовно, інтелектуально та, що важливо, емоційно байдужими своїх читачів.

Тому, продовжуючи довгий час у статтях та підручника цитувати із цієї праці все одне й те саме, щось, до прикладу, про вимогу наслідування в

творах про народ мови сільської баби і т.п. деякі літературознавці, по суті, фальшували увесь творчий шлях митця, применшуючи здобутки І.Нечуя-Левицького як новатора, що продемонстровано було на всіх ідейно-тематичних та жанрових рівнях, починаючи від ранніх творів про селян до творів про інтелігенцію («Хмари», «Над Чорним морем») та історичної прози («Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»).

Думається, ще одну причину небажання звертатися до зазначеної конкретики в аргументації письменника щодо основних принципів творчості українських літераторів віднайдемо не тільки в минулій політично детермінованій «толерантності» науковців, які слова зайвого не могли сказати у бік «старшого брата», а й у закономірно тривалому впливові позиції метра українського літературознавства І.Франка щодо основних тез статті «Сьогочасне літературне прямування», висловлених у його власній, також тоді для нього програмовій праці «Література, її завдання і найважливіші ціхи».

І.Франко, що показово, багатьох письменників вважав недосконалими теоретиками і був таки не далеким від істини. Так, до прикладу, він ставився до Е.Золя, якого вважав слабким теоретиком, але й зазначив, що французький прозаїк – це видатний артист і саме у творчості найпереконливіше реалізував принципи натуралістичного письма. Власне, приблизно такий критерій поцінування відчувається і в словах І.Франка про І.Нечуя-Левицького.

Паралельно звернемо увагу на те, на чому І.Франко якраз і не наголосив, оскільки І.Нечуй-Левицький, по-перше, вбачає «загрозу» російської літератури для будь-якої слов'янської на цілком певному соціально-політичному етапі. По-друге, для авторів української літератури тоді було вкрай важливо зосередитися на виробленні чітких ідейно-естетичних критеріїв. І це теж є принциповим, бо І.Нечуй-Левицький був знавцем і проникливим поціновувачем європейської літератури і заперечувати значення і вагу якоїсь із літератур не планував, дбаючи про перш за все про повноцінне становлення рідної національної літератури, яку в цьому разі вже ніщо не зможе нівелювати, а будь-які впливи будуть лише збагачувати.

І.Франко, серед багатьох гострих критичних зауваг щодо «принципів» та «ідеалів» програмової статті «Правди» (надрукованої без підпису автора, але враховуємо, що йдеться про нами коментовану статтю І.Нечуя – Левицького – *Я.В.*) зауважує, на його думку, найсуттєвіше у власній констатації того «... що таке література і до чого вона має служити» [3, 82]. Науковець стверджує, що література повинна вказувати «... хиби суспільного устрою там, де не все може добратися наука (в житті щоденнім, в розвитку психологічним страстей та нам'єтностей людських), і старається будити охоту і силу в читателях до усунення тих хиб – се її поступова тенденція» [3, 85].

Оцим пропозиціям, щодо « поступовості тенденції » та тезам про « служіння народові » та « літературу як робітницю на полі людського поступу », І.Франко віддав належне актуальним тоді суспільно-політичним ідеям, до яких згодом і сам ставився вже не так однозначно, власне, як і І.Нечуй-Левицький у своїй теоретичній праці також зауважував те, що було характерним для його мистецької свідомості у 70-80 рр. ХІХ ст. Однак, саме останній позначив у своїй розробці й те, що не має хронологічного обмеження « Українська література рано випередила великоруську в описуванні сільського побуту, в національному, народному характері, в освічуванні народної житні вищою гуманною ідеєю людського права » [2, 52].

Отож й І.Франко, й І.Нечуй-Левицький вже від початку своїх наукових студій співпадали в розумінні того, що література має сприяти поступу людському. А який поступ може відбутися без ствердження гуманної ідеї людського права? Для української класичної літератури доби реалізму – це фундаментальна настанова, про неї завжди варто пам'ятати.

Як відомо, обидва письменники все життя були в постійному пошуку, рухалися і згодом якісно не лише розвинули, а й перевершили свої попередні теоретичні тези власним художнім досвідом, навряд чи на початку передчуваючи, наскільки далеко вперед вони здатні рушити як митці.

Такою, врешті, є природа справжнього митця – постійна динаміка, оновлення, що жодною мірою не перекреслює факту збереження та й розвитку базових естетичних та ідейних чинників творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія. Книга друга. – К., 1998.
2. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування або непотрібність великоруської літератури для України і Слов'янщини». – Павлоград, 2010.
3. Франко І. Література, її завдання і найважливіші ціхи. – Історія української літературної критики та літературознавства. Книга друга. – К., 1998.
4. Франко І. Збір. творів : У 50т. – К., 1982. – Т.35.

Вильна Я.В., д. філол. н., проф.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦКОГО: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ АСПЕКТ

В статье рассматриваются принципы формирования литературы на национальной основе, реализованные в творчестве и теоретических работах И. Нечуя-Левицкого.

Ключевые слова: реализм, романтизм, архетип, национальная идентичность, ментальность, психологический тип.

THE CONCEPT OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN LITERATURE I. NECHUYA-LEVITSKY: THEORETICAL AND ARTISTIC DIMENSION

The article considers the principles of literature on a national basis, implemented in the work and theoretical papers by Nechuya-Levitsky.

Keywords: realism, romanticism, archetype, national identity, mentality, psychological type.

УДК 82.09

Віндерських С.О., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ РЕЛІГІЙНОГО ПРОСТОРУ РОМАНУ ДЖОНА СТЕЙНБЕКА «КОНСЕРВНИЙ РЯД»

У статті розглянуто багатоаспектність релігійної наповненості роману Джона Стейнбека “Консервний Ряд” (Cannery Row). Досліджується дискурсивна гра письменника із символікою Біблії, індійських учень (на прикладі Бхагавад-Гіти) та символікою даосизму у романі.

Ключові слова: Стейнбек, Консервний Ряд, американістика, релігія, біблійний дискурс.